

Toetsing en AI

Docenten worstelen met het gebruik van ChatGPT door studenten. 'Als we misbruik vermoeden maar studenten ontkennen, kunnen we weinig doen.'

Goede vraag!

4

8

Student Beets Aan de universiteit werd de schrijver al beroemd

7

Gestrest Ouders met autistische kinderen vaker ongezond

Superrijken Mensen met heel veel geld betalen nauwelijks belasting. De Franse econoom Gabriel Zucman wil daar paal en perk aan stellen. 'We leven in een wereld waar rijkdom is geëxplodeerd, en de macht die daarbij hoort is toegenomen.'

6

‘We weten nog niet wat we krijgen’

Het coalitieakkoord is gunstig voor het hoger onderwijs. Als het komende kabinet steun krijgt van de oppositie worden sommige bezuinigingen gerepareerd en blijft de Engelstalige bachelor psychologie behouden. Het college van bestuur is hoopvol maar waakzaam. ‘Ik verwacht niet dat alles wordt teruggedraaid.’

DOOR VINCENT BONGERS

In het vrijdag gepresenteerde coalitieakkoord van D66, VVD en CDA trekken de partijen anderhalf miljard euro uit voor het repareren van de bezuinigingen van het kabinet-Schoof op het onderwijs. Heel belangrijk voor het hoger onderwijs is dat de toets anderstalig onderwijs voor nieuwe opleidingen uit de Wet internationalisering in balans (Wib) is gesloopt en ‘het huidige anderstalige aanbod in stand blijft’. Dat laatste betekent dat de door de universiteiten, waaronder Leiden, geofferde Engelstalige bachelors psychologie behouden blijven.

Voor studenten is er meer goed nieuws. De uitwonende beurs gaat omhoog en de rente op het aflossen van de studiefinanciering wordt maximaal 2,5 procent. Tijdens de universiteitsraad maandag gaf vice-collegevoorzitter Timo Kos een eerste reactie op het akkoord. ‘Het allerbelangrijkste is dat er een aantal bezuinigingen wordt teruggedraaid’, zei Kos. ‘We weten niet precies hoeveel geld waar precies naartoe gaat, maar we zijn hoopvol en positief.’ Er is in ieder geval een succesvolle lobby gevoerd, met name wat betreft de Wib. ‘Als het allemaal doorgaat, blijft de Engelstalige bachelor psychologie. Dat is heel goed nieuws voor medewerkers en studenten. Daar kunnen ze dan opgelucht ademen. We hadden gelukkig nog geen onomkeerbare stappen gezet.’

Duwo zet ondanks felle kritiek nieuw hospiteerbeleid door

Studentenhuisvester Duwo is van plan wijzigingen aan te brengen in het hospiteerbeleid van Leidse studentenhuizen. Volgens de verhuurder zorgt de omvang van het aantal verenigingshuizen voor ongelijke kansen voor woningzoekende studenten. ‘Dit beleid betekent het einde van de eeuwenoude verenigingstradities in Leidse studentenhuizen.’

DOOR CARMEN BROUWER

In een brief aan huurdersbelangenvereniging Bres benoemt de huisvester twee problemen met het huidige hospiteersysteem. Zo zouden woningzoekende studenten moeilijk zicht krijgen op het aanbod van kamers door een gebrek aan transparantie over het aanbod. Daarnaast zouden veel studenten geen gelijke kans maken om uitgenodigd te worden om te komen hospiteren voor een kamer. Dit probleem wordt volgens Duwo versterkt door het tekort van 2300 studentenwoningen in Leiden.

Duwo-bestuurder Anneleen Lagae schrijft in de brief dat het huidige beleid, waar huisgenoten zelfstandig hospiteeraven onder organiseren om nieuwe huurders uit te kiezen, veel studenten uitsluit. Volgens Duwo kunnen bijvoorbeeld studenten die nog geen netwerk in Leiden hebben hierdoor moeilijker aan een kamer komen.

‘We hebben direct bij de aankondiging van ons beleidsvoornemen aangekondigd dat het streven is om de zittende huurders vervolgens de keuzevrijheid te geven in de uiteindelijk selectie van hun nieuwe huisgenoot’, aldus Lagae.

In Leiden worden ruim vierduizend kamers via het hospiteersysteem verdeeld. Volgens Duwo maken studenten bij veertig procent van deze kamers alleen kans om uitgekozen te worden als nieuwe huisgenoot als ze lid zijn van studentenverenigingen Augustinus, Minerva, Quintus of Njord, waar zestien procent van de Leidse studenten lid van is.

De voorgenomen veranderingen kregen al eerder veel kritiek vanuit de studentengemeenschap. Bres schreef in juni vorig jaar in een brief aan Duwo dat de voorgestelde plannen de sociale cohesie negatief zal beïnvloeden. De vereniging stuurde een enquête uit naar

De wet moet nog door de Tweede Kamer en dat geldt ook voor de andere maatregelen. Kos verwacht niet dat alle bezuinigingen worden teruggedraaid, en er zijn nog veel vraagtekens. ‘In het akkoord is ook meer dan een miljard aan algemene bezuinigingen opgenomen’, vertelt Kos na de vergadering. ‘Die besparingen kunnen deels bij het hoger onderwijs landen.’ Er is ook veel discussie over de bezuinigingen op de zorg. ‘Wellicht wordt daar ook nog in geschoven ten koste van het onderwijs. We hebben vaker gehad dat je er aan een kant wat bij krijgt en dat er aan de andere kant zomaar weer wat af gaat.’

Het is al met al niet duidelijk of het beloofde bedrag de hele bezuiniging die het hoger onderwijs boven het hoofd hing, gaat dempen.

Daarbij komt nog dat de studentenaantallen gaan dalen, en dat is niet alleen zo doordat er minder internationals naar Nederland komen. ‘Voor de langere termijn staat daarom een bezuiniging ingepland.’

Het college gaat nog geen bezuinigingen bevriezen. ‘We hebben de besparingen verdeeld over de faculteiten en de diensten. Als dit voorjaar blijkt dat er minder bezuinigingen nodig zijn, dan kunnen we de begroting natuurlijk herzien.’ Over het redden van de Engelstalige bachelor psychologie is Kos het meest optimistisch. ‘Ik schat in dat daar een meerderheid voor is in de Kamer, maar je bent er pas als de handtekening er staat.’

Voor een uitspraak over het mogelijk teruggedraaien van de bezuiniging op de Kattekop is het nog te vroeg. ‘We gaan ernaar kijken als we weten wat de daadwerkelijke impact van het beleid is, dat geldt voor alle bezuinigingen. Soms moet je met pijn in het hart ergens afscheid van nemen. De kern is de opleidingen te beschermen.’ De pagina van de Kattekop is inmiddels verdwenen van de website van de universiteit.

College en raad botsen over reorganisatie diensten

De universiteitsraad blijft bij een negatief advies over het plan om de diensten te reorganiseren, ondanks een vlammend betoog van vice-collegevoorzitter Timo Kos dat er echt wat moet gebeuren. ‘Ik zie dat een heleboel zaken niet lukken.’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

ILLUSTRATIE BAS SCHOT

college wél nodig is om de diensten te reorganiseren. ‘De wendbaarheid, betaalbaarheid en slagvaardigheid van onze organisatie staan onder druk en we hebben meerjarig een financiële uitdaging’, aldus Kos. ‘Ik zie een organisatie die ontzettend veel over beleid praat, soms wel twee tot drie jaar, waarna het wordt het vastgesteld en dat weer het startpunt is van een nieuwe discussie. En vervolgens is de naleving van dat beleid facultatief, selectief of vrijblijvend. De ene opleiding doet dit, de andere faculteit dat. Autonomie is heel belangrijk voor onderwijs en onderzoek, maar ik zie dat een heleboel zaken niet lukken.’

Volgens Kos raakt de universiteit daar ‘heel veel geld aan kwijt’ en is ‘de doelstelling van dit reorganisatieplan om een heel gedegen analyse te maken hoe we dat kunnen verbeteren’. Met de knelpunten die naar voren komen wil het college de organisatie ‘logischer en effectiever maken’.

Kos benoemde ook dat de universiteit ongeveer achttien jaar geleden voor het laatst stevig onder de loop is genomen. ‘Er zijn in de tussentijd allerlei tussenlagen bij verzonnen, inclusief nieuwe func-

ties om de problemen die daardoor ontstonden op te lossen. We hebben een overmaat aan management-directie en bestuurssecretarissen, secretariaat en communicatie. Dat is het effect van een organisatie die warrig is, die niet goed weet waar wat besloten wordt. Ik vind dat een probleem in een tijd waarin we ongelooflijk veel over ons heen krijgen. Als we dat niet een keer goed analyseren, ben ik bang dat we gaan doormodderen. Ik ben graag bereid om de komende periode te kijken hoe we dit gaan aanpakken.’

De raad leek door Kos’ heldere betoog wat te ontdoeien. Klaassen wilde het college wel meegeven dat wanneer het college toch besluit een opvolger te vinden voor Muller, nadrukkelijker moet worden opgeschreven welke rol die persoon krijgt. ‘Overtuig ons dat dit moet.’

Kos zegde toe het beleidsplan aan te scherpen en het daarna weer voor te leggen aan de raad. Ook moet het plan nog worden besproken met de decanen en de raad van toezicht. De raad blijft vooralsnog vasthouden aan een negatief advies, liet een raadslid woensdag weten.

Mijn vader verliest zijn taalbegrip en dat van AI wordt steeds beter

De universiteit is in de wurggreep van de grote taalmodellen (large language model) geraakt. We weten allemaal dat we er beter bij weg kunnen blijven als je als student nog aan het leren bent of als je als onderzoeker uniek onderzoek doet en unieke teksten schrijft, maar verboden fruit smaakt het lekkerste, zelfs als je er wormen van blijkt te krijgen. Wat niet helpt is dat de organisatie op vrij perverse wijze aan de ene kant studenten streng waarschuwt in wat voor een examencommissiesanctiehel ze zullen belanden als ze ChatGPT hun paper laten schrijven

(ondertussen wetende dat noch software noch een geoefend docentenooit het verschil tussen echt en gegenereerd nog kan zien) en aan de andere kant doodleuk medewerkers die (al jaren overigens) gebukt gaan onder een te hoge werkdruk het advies meegeeft tijd te besparen en je werkdruk zo te verlagen juist door ChatGPT en vriendjes te gebruiken. Je zou ervan in de war raken. Ik ben niet de grootste fan van grote taalmodellen en andere vormen van AI als het gaat om leren en ontwikkelen, maar ik zie het verschil tussen een zelfgeschreven essay en een goed gegenereerd essay ook niet meer. Misschien is dit trouwens niet tegenstellend, maar redengevend. Maar goed. De belangrijkste reden dat dit zo is, is omdat de grote taalmodellen taal uitstekend kunnen verwerken, begrijpen en weer genereren. Nu ja, over dat begrijpen is nogal wat te doen. Maar doen alsof ze menselijke taal begrijpen, dat staat buiten kijf: dat kunnen deze modellen zo goed dat ze ook iemand die schrijft voor diens beroep erin laten tuinen. Echt begrip lijkt er echter niet te zijn, en als het er wel lijkt te zijn, is de wet van de kansberekening aan het

werk. Ook een kapotte klok wijst immers twee keer per dag de juiste tijd aan. Als je maar genoeg zegt, zeg je op een gegeven moment iets waars. En het is juist deze zwakke plek die me wat nader brengt tot die verdoemde grote taalmodellen, omdat ik daar bijna elke dag in levenden lijve mee geconfronteerd word. We moeten het even over mijn vader hebben.

‘Ik zie het verschil tussen een zelfgeschreven en een goed gegenereerd essay ook niet meer’

Een heel lieve man en vader, en nu geplaagd door zware dementie. Dat brengt allerlei -voorspelbare – complicaties en ellende met zich mee, maar ook een element dat me blijft verbazen. Mijn vader heeft altijd een heel eigen manier gehad van zich verbaal uitdrukken. Uitdrukkingen en zegswijzen die de randen van de Nederlandse grammatica en idioom opzoeken, maar er, op het laatste moment weliswaar, nooit overheen gaan. Maar die daarom wel uniek voor hem lijken te zijn. Zijn begrip van de wereld om hem heen, zelfs van al die kleine dingen die we de hele dag door onbewust doen, is in rap tempo en onherroepelijk de duisternis in aan het glijden. Zijn woorden echter niet. En dat levert bij mij geregeld een *Verfremdungserfahrung* op, zoals de Duitse schrijver Bertolt Brecht het noemde. Ik herken de woordpatronen, heb ze al duizenden keren gehoord, ken elke intonatie en kan ze met feilloze nauwkeurigheid voorspellen – maar ze zijn steeds minder en de laatste tijd eigenlijk niet meer te relateren aan begrip of inzicht. Of althans, niet aan een begrip of inzicht dat ik met hem kan delen.

Ik weet het niet, maar het kan best weleens zo zijn dat de grafiek van de begripsontwikkeling van de grote taalmodellen en die van de begripsvervaging van mijn vader elkaar nu ongeveer kruisen. En dat hierna de taalmodellen die mijn studenten hun schrijfvaardigheid ontnemen (ja, ik geloof dat dit een actief proces is) een beter begrip zullen hebben van wat ze zeggen en dat mijn vader een steeds minder goed begrip zal hebben van wat hij, zoals hij dat alleen kan, zegt.

Ik zie op tegen een toekomst waarin ik het moet doen met het begrip van een groot taalmodel, hoe geweldig ook, maar waarin ik het begrip van mijn vader, hoe gebrekkig ook, in de duisternis heb zien wegglijden.

Sociale veiligheid van Joden in het hoger onderwijs onvoldoende

De sociale veiligheid van Joden in het hoger onderwijs schiet tekort, concludeert de Taskforce Antisemitismebestrijding in een rapport.

DOOR CARMEN BROUWER

De Taskforce keek naar de veiligheid van de twee- tot drieduizend Joodse studenten en medewerkers in het hoger onderwijs en naar de algemene veiligheid bij demonstraties en *sit-ins* op treinstations sinds de aanval van Hamas op 7 oktober 2023.

Sinds die dag zijn op verschillende Nederlandse universiteiten en hogescholen protestacties georganiseerd tegen de Israëlische regering. Deze acties hadden de vorm van discussiebijeenkomsten, walk-outs, tentenkampen, flyeracties, online acties en bezettingen van gebouwen. Hoewel exacte cijfers ontbreken, meldt de taskforce in het rapport dat er bij sommige van deze protestacties geweld, bedreigingen en intimidatie plaatsvonden.

In Leiden werden in november vorig jaar negen pro-Palestijnse demonstranten aangehouden omdat ze het Academiegebouw bezetten. De betogers eisten dat de universiteit alle banden met Israël verbreekt. De politie werd ingeschakeld nadat de demonstranten weigerden weg te gaan uit het gebouw.

De taskforce rapporteert dat een deel van de Joodse studenten en medewer-

kers zich onveilig voelde op hun onderwijsinstelling. Zo werden tijdens demonstraties vaak leuzen gescandeerd die de Joodse studenten ervoeren als antisemitisch of antizionistisch, zoals *'Get rid of Zionist Scum'* en *'Zionists not welcome here'*. Die uitspraken gaven hen het gevoel dat ze niet welkom zijn op de universiteiten of hogescholen. 'In die context wordt anti-Israëlretoriek door veel Joden in de praktijk niet slechts opgevat als politieke kritiek, maar ook als een indirecte vorm van negatieve bejegening van Joden als collectief', schrijft de taskforce.

Studenten en medewerkers geven aan dat ze het lastig vinden om hulp te vragen op de universiteit, omdat ze de hulpmiddelen waarvan ze gebruik kunnen maken vaak niet geschikt vinden. Studenten geven bijvoorbeeld aan dat ze zich niet begrepen voelen door de vertrouwenspersonen, omdat deze vaak geen specifieke kennis hebben over de oorlog.

De taskforce doet naar aanleiding van het rapport enkele suggesties voor het herstellen van het gevoel van veiligheid voor de studenten en medewerkers. De (inmiddels afgeschafte) toegangscontroles op de campus Wijnhaven worden als voorbeeld genoemd voor het aanscherpen van de beveiliging van de onderwijsinstellingen. Ook schrijft de taskforce in het rapport dat de onderwijsinstellingen waar de 'uitwassen' plaatsvonden aan het kijken zijn naar juridische ruimte om sommige acties te bestraffen.

Nog geen beweging in opzeggen associatieverdrag Israël

Er bestaat nog geen eensgezindheid bij Nederlandse universiteiten voor een gezamenlijke oproep om het EU-associatieverdrag met Israël op te zeggen. DSP-SC vindt het te lang duren. 'Waarom is de commissie mensenrechten nog steeds bezig?'

DOOR MARK REID

Collegevoorzitter Luc Sels zei vorige maand dat hij met alle Nederlandse universiteiten wil aandringen op het opzeggen van het EU-associatieverdrag met Israël. Studentenpartij DSP-SC wilde maandag in de universiteitsraadsvergadering weten hoe het daarmee staat.

Die oproep is er nog niet, zei vicevoorzitter Timo Kos. Uit een recent overleg met universiteitskoepel UNI is 'helaas gebleken dat er geen eensgezindheid bestaat over een gezamenlijke oproep aan de Europese commissie over het opzeggen van het associatieverdrag met Israël'. Dat komt ook omdat 'universiteiten zich in verschillende stadia van standpuntbepaling bevinden'.

'Er wordt gekeken of we respect voor mensenrechten als voorwaarde voor deelname kunnen opnemen in het volgende kaderprogramma. We zijn aan het kijken of UNI daar samen met de

Vlaamse tegenhanger toe kan oproepen. We denken dat het weinig zin heeft om nu als universiteit individueel deze oproep aan de Europese Commissie voor te leggen, en we zien ook dat er intern nog steeds uiteenlopende visies zijn over deze kwestie.'

Raadslid Elise Gosselin van DSP-SC merkte op dat het huidige Horizon-programma nog twee jaar loopt. 'Dat is enorm lang als er een genocide gaande is. Zelfs twee dagen is al lang. We moeten als universiteit een statement maken, zeker als je ziet hoe goed gedocumenteerd deze genocide is. Ik snap ook niet waarom de commissie mensenrechten nog steeds bezig is.'

'Twee jaar is nog lang', erkende Kos. 'Het verdrag is tussen Israël en de lidstaten van de EU, niet met de universiteiten. De Vlaamse universiteiten hebben al opgeroepen tot het opzeggen van het verdrag en daar is in Europa geen steun voor geweest. We werken nu aan de lobby voor het nieuwe verdrag.'

Kos geeft ook aan dat het college de commissie mensenrechten had gevraagd het advies voor het einde van het jaar af te hebben, maar dat dat niet is gelukt. Woensdag was nog niet bekend wanneer het advies af is, maar 'in elk geval na de dies natalis', liet universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke weten.

Alles moet anders door AI

Hoe test je de kennis van je studenten nu zij steeds vaker AI gebruiken? Docenten van de faculteit Geesteswetenschappen gingen erover in discussie tijdens een symposium. 'Ik heb studenten in mijn werkgroep gehad die niet eens weten waar de bibliotheek is.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
ILLUSTRATIE CARMEN BROUWER

De vraag is of verbieden nog tot de mogelijkheden behoort, nu het gebruik van AI diep in het systeem van studenten is binnengedrongen. Westera oppert dat AI studenten kan helpen bij het schaven aan teksten en het brainstormen over ideeën, maar maakt er de kanttekening bij dat die hulp de leerdoelen van studenten kan aantasten. 'Alsof we studenten willen afleveren die niet zelf op ideeën kunnen komen.'

Bovendien ligt fraude in papers op de loer, waarschuwen sommige docenten, terwijl daar moeilijk tegen op te treden is. Een lid van de examencommissie bevestigt dat en zegt dat examencommissies niet de middelen hebben om adequaat op te treden tegen studenten die fraude plegen met AI. 'We vragen studenten er wel naar als we misbruik vermoeden, maar als ze ontkennen, kunnen we erg weinig doen.'

Om dat te ondervangen, heeft een docent een oplossing bedacht. 'Het is een try-out, maar ik laat nu mijn studenten in groepjes een *assignment* schrijven met behulp van chatbots. Vervolgens vraag ik aan hen om alle informatie die ze hebben verzameld te checken. Dan heb ik een open conversatie met ze over de resultaten en blijf ik weg van fraude.' Een andere docent stelt dat het ontbreekt aan goed onderwijs in onderzoeksvaardigheden, waardoor studenten eerder naar AI grijpen. 'Studenten gebruiken liever AI als onderzoeksbron dan het archief in de bibliotheek, waar nota bene alle journals liggen die de universiteit voor ze betaalt. Ze weten niet goed hoe ze daarin moeten zoeken. Het is onze plicht om ze daarop te wijzen.'

'Ik heb studenten in mijn werkgroepen gehad die niet eens weten waar de bibliotheek is', vult een andere docent aan. Een filosofiedocent zegt dat er bij haar vak rigoureuze maatregelen zijn genomen om fraude te voorkomen, met alle gevolgen van dien: 'Wij hebben takehome-schrijfpdrachten gebannen uit de eerste drie semesters. Maar de studenten balen daarvan en hebben de indruk dat hun

schrijfvaardigheid naar beneden gaat. Hoe zorgen we ervoor dat ze genoeg blijven oefenen met schrijven?' Creatief werk hoeft niet altijd schrijven te zijn, reageert een collega van filosofie. 'In plaats van studenten een essay te laten schrijven, kan je ze ook een PowerPointpresentatie of een korte video laten maken. Dat verkleint ook de kans dat ze ChatGPT gebruiken.'

En wat ook nog kan, stelt hij, is dat studenten een kort essay moeten schrijven dat niet wordt becijferd, maar dat wel verplicht is om aan het tentamen te mogen deelnemen. 'Ze doen het allemaal, en zo ben je er zeker van dat ze al ver voor het tentamen met de stof aan de slag zijn. Dat werkt. Ik vermoed dat maar een stuk of vier van de driehonderd studenten ChatGPT hebben gebruikt.'

'Dit is een fundamentele verschuiving', merkt een ongeruste docent op. 'Schrijfvaardigheid is heel erg belangrijk voor onze faculteit. We moeten in gedachten houden dat dit ook negatieve kanten heeft.'

Ook wilde een docent een lans breken voor de studenten die bewust géén AI gebruiken. 'We denken misschien dat alle studenten AI gebruiken en de boel bedriegen, maar dat is niet zo. Sommige studenten nemen er aanstoot aan dat er zo over hen wordt gedacht.'

Bovendien waren veel huidige problemen er ook al voor de opkomst van AI, brengt een docent in herinnering. Zo gebruiken studenten massaal AI ter voorbereiding van tentamens, door bots samenvattingen van de stof te laten schrijven. Docenten vrezen daardoor dat zij alleen nog maar de samenvatting bestuderen, in plaats van de hele stof. Maar die samenvattingen bestonden voorheen ook al, middels papieren uittreksels van bedrijven als Joho. 'We hebben er niet genoeg gesprekken over hoe we hier in het curriculum mee moeten omgaan', concludeert een docent. 'Dat heeft tijd nodig. Het probleem is alleen dat we die tijd niet krijgen.'

AI-beleid college is niet goed genoeg

Het college van bestuur gaat meer werk maken van het universitaire AI-beleid. Aanleiding is een negatief advies van de universiteitsraad, die vindt dat het beleidsdocument niet helder maakt welke impact AI heeft op onderwijs en onderzoek.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Dat bleek maandag tijdens de universiteitsraadsvergadering. Vorige week had de raad kritiek op het beleidsdocument, dat is bedoeld 'als leidraad bij AI-vraagstukken' die 'een afgewogen omgang met AI-systemen en modellen binnen de universiteit' moet bieden. Volgens de raad ontbreekt een overkoepelende visie op AI en wordt onvoldoende helder welke impact AI heeft op het onderwijs en onderzoek, en hoe medewerkers daarmee moeten omgaan.

Maandag werd het beleidsdocument nogmaals besproken, maar nu in aanwezigheid van het college. Daar stipte raadslid Renske van Gulijk van studentenpartij PBMS nog eens aan dat ze 'verdwaald raakte' in het document: er blijkt bijvoorbeeld niet uit hoe de universiteit het gebruik van AI wil reguleren en verwijzingen naar informatie elders worden niet toegelicht.

'Jullie hebben de kritiek helder en haarscherp verwoord', reageerde vice-collegevoorzitter Timo Kos. 'Dit beleid is bedoeld om medewerkers te ondersteunen, maar dat is niet gelukt.' Hij benadrukte het belang van duidelijk AI-beleid. 'Ondersteuning voor medewerkers die AI willen inzetten is echt nodig. We hebben nog veel te doen.'

Raadslid Agur Sevink van personeelspartij UB zei blij te zijn dat de kritiek van de raad is overgekomen. 'Wat mist is een visie op wat de universiteit met AI in het onderwijs wil.' Kos zei dat dat niet alleen geldt voor het onderwijs, maar ook voor onderzoek en bestuur. 'We moeten toewerken naar een meer geïntegreerd plan waarin we aangeven wat we met AI willen. Ook de ethische kant moet daarin een plek krijgen.'

Overigens staat het college niet stil: sommige AI-tools die voorheen in de Amerikaanse cloud stonden en door de universitaire medewerkers worden gebruikt, zijn daar inmiddels van losgekoppeld. 'Daardoor hebben we de data nu zelf in handen, waardoor het op een veiligere manier is te gebruiken.'

Raadslid Mark Dechesne van personeelspartij LAC sprak de vrees uit dat de snelle technologische ontwikkelingen zullen leiden tot oplopende wachttijden bij medewerkers die AI-vraagstukken op de universiteit moeten oplossen. 'Ik ben ervan overtuigd dat er ontzettend veel op ons af gaat komen en daar moeten we op kunnen handhaven. Maar daar gaat veel tijd in zitten, en daar hebben we mogelijk niet voldoende mensen voor.'

Kos erkende dat. 'Dit is niet een onderwerp dat je er hapsnap bij kunt doen, dus we zullen daar capaciteit voor moeten vrijmaken. Maar dat brengt wel kosten met zich mee, dus dat betekent dat we het dan elders met minder moeten doen.'

Ook wil de universiteit samenwerken met andere organisaties om het werk te verdelen; immers lopen andere universiteiten tegen dezelfde vraagstukken aan. Daarnaast benadrukte hij dat individuele medewerkers ook een eigen verantwoordelijkheid hebben om informatie op te zoeken over – bijvoorbeeld – verantwoord AI-gebruik. Tot slot benoemde hij dat er ook veel meer regelgeving op nationaal en Europees niveau nodig is. 'AI is zomaar over ons uitgestort, zonder dat we veel kans hebben gehad ons er goed op voor te bereiden.'

‘Ga de superrijken nou eens plukken’

Het nieuwe jacht van voormalig Starbucks ceo Howard Schultz wordt door Alphen aan den Rijn gemaneuvreerd, mei 2025

De allerrijksten betalen veel minder belasting dan de rest van de bevolking, ook in Nederland. Dat moet anders, vindt de Franse econoom Gabriel Zucman die een lezing in Den Haag gaf. ‘Ze krijgen steeds meer macht om ideologie te beïnvloeden.’

DOOR ELSE VAN DER STEEG
FOTO ANP

Een paar minuten over vijf komt Gabriel Zucman de zaal in het nieuwe gebouw van de universiteit aan het Spui binnengelopen. Hiervoor stond hij in de Tweede Kamer, om met politici te spreken. Over hetzelfde onderwerp houdt hij op maandagmiddag een lezing bij de universiteit. ‘De titel zegt het al’, wijst hij op zijn PowerPointpresentatie. ‘*Time to tax billionaires*’. Miljardairs betalen namelijk beduidend minder belasting dan de rest van de bevolking, en dat moet anders. ‘We leven in een wereld waar rijkdom is geëxplodeerd, en de macht die daarbij hoort is toegenomen’, maar tot een paar jaar geleden was er weinig bekend rond dat onderwerp. Tot onderzoekers uit verschillende landen, waaronder Nederland, Frankrijk, de vs, Zweden, Noorwegen en Brazilië, ontdekten dat er een afwijking in het belastingstelsel zit, waardoor miljardairs in verhouding minder belasting betalen dan de rest van de bevolking. Zucman laat een statistiek zien van de hoogte van belastingen op basis van inkomen. De Nederlandse lijn schommelt tussen de 40 en 45 procent, tot de inko-

mens de 100.000 euro raken, waarna de lijn begint te kelderen tot een dieptepunt bij miljardairs: ‘De superrijken betalen in Nederland maar 17 procent inkomstenbelasting.’ Daar komt bij dat miljardairs in Europa hun inkomsten structureel opslaan in holdings, waardoor de inkomsten lager lijken dan ze eigenlijk zijn, en de belasting nog verder daalt. In de vs ligt de situatie iets anders. ‘De inkomstenbelasting faalt omdat het, als je extreem rijk bent, vrij gemakkelijk is om je vermogen zo te structureren dat dit vermogen zeer weinig, soms zelfs geen belastbaar inkomen oplevert. ‘Je hebt voorbeelden als Jeff Bezos of Elon Musk die een zeer laag inkomen rapporteerden en zeer weinig belasting betaalden.’ Bezos betaalde zichzelf bijvoorbeeld geen loon uit vanuit Amazon, en verkocht geen aandelen, waardoor hij geen kapitaalwinst had. ‘En dus was zijn belastbaar inkomen inderdaad bijna nul, ook al is zijn werkelijke economische inkomen, namelijk zijn aandeel in de winst van Amazon, zeer groot. De inkomstenbelasting werkt in die context gewoon niet.’ Het is een systemisch probleem. ‘Dat nog groter is in

Europa dan in de vs. Miljardairs in Europa brengen aandelen in holdingmaatschappijen onder, die fungeren als lege vennootschappen. Dit zijn dus allemaal holdingmaatschappijen die winst ontvangen zonder inkomstenbelasting en meestal ook zonder vennootschapsbelasting. De inkomstenbelasting daalt in die landen, waaronder Nederland, tot bijna nul.’ In de vs bestaat sinds 1937 een wet die het opslaan van inkomen in holdingmaatschappijen verbiedt. In 1933 ontdekte de New York Times dat J.P. Morgan, een van de rijkste Amerikanen op dat moment, de twee jaren ervoor geen inkomstenbelasting had betaald. ‘Hij had zijn geld opgeslagen in holdings.’ Dat zorgde voor boosheid onder de bevolking en dat leidde tot de wet. In Europa is nooit zo’n wet geschreven. En dat is een groot probleem. ‘Het is een schending van het principe “gelijkheid voor de wet”, in dit geval gelijkheid voor de belastingwet. De meest conservatieve interpretatie van dat principe, is dat rijkere individuen niet minder belasting zouden mogen betalen in verhouding tot hun inkomen dan de rest van de bevolking. En hoe je het ook bekijkt, dit is precies de huidige situatie. ‘Ten tweede is het een probleem omdat het aanzienlijke inkomstenverliezen voor de overheid oplevert. Veertig jaar geleden was het geen groot probleem voor de overheidsfinanciën, omdat de superrijken nog niet zo rijk waren als nu.’

Want de rijkdom van miljardairs is explosief gestegen over de afgelopen paar decennia. De belastingen die zij niet betalen, moeten ergens anders vandaan gehaald worden. ‘Op de een of andere manier betaalt de rest van de bevolking hiervoor.’ Dat is het derde probleem. ‘Normale mensen moeten van hun loon eerst belastingen betalen. Als dat gebeurt is, en de dagelijkse lasten zijn eraf, kunnen ze daarna pas beginnen met sparen en vermogen opbouwen. De superrijken kunnen honderd procent sparen. Zo kon het vermogen van miljardairs de afgelopen vier decennia gemiddeld jaarlijks met tien procent groeien.’ En met extreme rijkdom komt extreme macht. ‘Macht over politiek, over beleidsvorming, over markten. De macht om concurrenten op te kopen, om kranten te kopen en de heersende ideologie te beïnvloeden.’ Tussen extreme rijkdom en democratie bestaat altijd frictie. ‘Als we kijken naar de duurzaamheid van democratie, dan zouden we ons daar echt zorgen over moeten maken.’

Zucman presenteerde in 2024 op de G20 in Brazilië een rapport met een plan om de superrijken aan te pakken. ‘Laat iedereen met een vermogen van honderd miljoen of meer een minimumbelasting betalen van twee procent van het vermogen van die persoon. Als je al twee procent van je vermogen betaalt aan belasting, bijvoorbeeld wel door inkomstenbelasting, dan hoeft je niets bij te betalen. Maar als je onder die grens blijft, bijvoorbeeld door constructies waarbij je inkomsten in holdings staan, dan moet je het verschil alsnog betalen.’ Dat kan, zegt Zucman, omdat vermogen veel moeilijker is te manipuleren dan inkomen. Op die manier betalen miljardairs een vergelijkbare ratio aan belasting als de rest van de bevolking. ‘Je kan als superrijke niet buiten de maatschappij leven. Deze minimumbelasting zorgt ervoor dat ze niet twintig procent minder belasting betalen dan de rest van de bevolking, maar een vergelijkbaar percentage. Nog niet bepaald de communistische revolutie’, grapt Zucman. In de Tweede Kamer sprak hij de hoop uit dat Nederland het voortouw wil nemen in zo’n wet. In Frankrijk heeft het parlement al een dergelijke wet aangenomen, maar de senaat heeft nog geen groen licht gegeven. De ultrarijken in het land begonnen een mediastorm tegen het voorstel. Het moet op nationaal niveau beginnen. ‘Je gaat er geen internationaal beleid doorheen krijgen. Het moet gebeuren doordat sommige landen het doen en de rest volgt, omdat het “de norm” wordt.’

Gabriel Zucman (1986) is professor aan de Paris School of Economics, onderzoeker aan de University of California, Berkeley en directeur van het EU Tax Observatory. Hij schreef in 2015 het invloedrijke boek *The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens*.

Het hele gezin in de stress

Promovendus Anna van der Lubbe onderzocht stress, eetgewoonten en gezondheid binnen gezinnen met een jong kind met autisme. ‘Bijna veertig procent van de moeders heeft obesitas.’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Tom is vier jaar en weet precies hoe zijn wereld eruit moet zien. Zijn auto's staan in een vaste volgorde op de vloer van de woonkamer, elke verschuiving kan het verschil betekenen tussen rust en een driftbui. Als Tom boos wordt, eist hij chips of loopt zelf naar de keuken om het te pakken. Zijn ouders proberen hem gezond te laten eten, maar na de zoveelste uitbarsting ontbreekt hen de energie om de strijd aan te blijven gaan. Toegeven voelt als de enige manier om Tom tijdelijk rustig te houden, ook al weten ze dat hun zoon kamp met overgewicht. De dagelijkse strijd beperkt zich niet tot de eettafel. Tom heeft een autismespectrumstoornis (ASS) en zijn gedrag bepaalt in hoge mate het leven van zijn ouders. Ze vermijden verjaardagen en andere feestjes uit angst voor driftbuien, hebben nauwelijks tijd voor zichzelf en zien hun sociale kring langzaam kleiner worden.

Promovendus Anna van der Lubbe doet onderzoek naar hoe stress, eetgedrag en mentale en fysieke gezondheid samenhangen binnen de gezinsdynamiek. Daarbij keek zij niet alleen naar kinderen met autisme tussen de 3 en 7 jaar, maar ook naar hun ouders. ‘Op die leeftijd zijn kinderen nog zo sterk verbonden met hun ouders. Als je alleen naar het individu kijkt, mis je het systeem dat eromheen zit.’ Ze onderzocht 102 zogenaemde trio's van vader, moeder en kind. ‘Wat opviel is dat vaders nog een onderbelichte doelgroep zijn. De meeste onderzoeken richten zich alleen op moeders, terwijl vaders ook een hele grote rol spelen in het leven van hun kind. Zij zouden het hebben van een kind met autisme ook heel anders kunnen beleven dan moeders.’ Uit eerder onderzoek blijkt dat moeders van kinderen met een autismespectrumstoornis tweemaal zo grote kans hebben om te overlijden aan gezondheidscomplicaties. Ook hebben ze 54 procent meer kans om aan kanker te overlijden dan moeders met kinderen zonder autisme. Ook Van der Lubbe vond in haar onderzoek gezondheidsrisico's. ‘Deze moeders hebben een grotere kans op obesitas en metabool syndroom. Bijna veertig procent van de moeders die ik heb onderzocht, had obesitas. Dat is een veel hogere percentage dan bij de algehele populatie. Het waren ook heel jonge vrouwen van gemiddelde 35 jaar. Als je op deze leeftijd al zulke gezondheidsproblemen hebt, vormt dat een risico voor de gezondheid op latere leeftijd.’ Door middel van vragenlijsten moesten de ouders hun stress rapporteren. ‘Meer stress leidt tot meer ongeremd eetgedrag. Moeders die veel stress ervoeren, aten vaker uit emotie of als reactie op externe prikkels, zoals reclames of lekkere geuren.

Bij vaders zagen we dat niet per se. ‘Bij de moeders met obesitas zagen we ook vaker een hoger BMI bij de kinderen. Deze kinderen aten sneller en voelden minder goed aan wanneer ze vol zaten.’ Toch kan Van der Lubbe daar nog geen conclusies uit trekken. ‘Het kan liggen aan ongezond eten, maar er kan ook een genetische component meespelen waar we niet vanaf weten.’

Verder hadden beide ouders een verhoogd risico op symptomen van psychopathologie. ‘We zien meer symptomen van depressie, angst, een gevoel van vijandigheid en sensitiviteit. Het betekent niet dat ze een psychiatrische stoornis hebben, maar ze vertonen wel meer psychische klachten dan gemiddeld en dat geeft een hoger risico op problemen.’ Om te kunnen meten hoeveel stress de gezinnen in hun lichaam hadden, knipte Van der Lubbe een lok haar van het hoofd van iedere deelnemer. ‘Op het moment dat je gestrest bent, maakt je lichaam het zogenaamde “stresshormoon” cortisol aan. Vaak wordt dat door middel van bloed of speeksel gemeten, maar dan meet je eigenlijk alleen stress die iemand op korte termijn heeft. Het mooie van haarcortisol is dat het een benadering is van hoeveel stress iemand in de afgelopen maanden heeft gehad.’

De pluk moet vanaf de hoofdhuid geknipt worden. ‘Hoe dichtter je bij de hoofdhuid zit, hoe recenter de stress is. Iedere centimeter representeert een maand aan stress. Ik keek naar de drie centimeter vanaf de hoofdhuid, wat dus informatie geeft over de afgelopen drie maanden.’ Moeders die veel stress rapporteerden, hadden juist een lage haarcortisolwaarde. ‘Stress is goed voor je op het moment dat je het even voelt: dat je een kleine energieboost krijgt, er weer vanaf bent en weer door kunt met je leven. Maar op het moment dat je veel en lang stress hebt, raakt je stressstelsel overbelast en kan het uit balans raken.’ Ook de kinderen met autisme hadden meer cortisol in hun haar dan kinderen zonder autisme. ‘Op basis van dit onderzoek kunnen we niet zeggen waar dat door komt. Kinderen met autisme lopen tegen uitdagingen aan: overprikkeling, moeite om mee te komen, niet altijd goed begrepen worden. Het zou daaraan kunnen liggen, maar het kan ook genetisch bepaald zijn hoe het lichaam stress verwerkt.’ Van der Lubbe vindt dat er meer ondersteuning moet komen voor de gezinnen. ‘De behandeling bij autisme is heel erg gericht op het kind. Het is belangrijk om de zorg familiegerichter te maken door ook de stress en gezondheid van ouders actief mee te nemen in de behandeling. Zo kun je de gezondheid van de kinderen en ouders verbeteren.’ Van der Lubbe heeft ‘heel veel respect voor de gezinnen’. ‘Natuurlijk is het onderzoek gericht op wat minder positieve dingen, maar waar ik mij echt over heb verwonderd is de draagkracht van deze ouders. Dat was heel inspirerend. Ik vind het ontzettend knap hoe heel veel ouders en kinderen dit allemaal doen en telkens weer kracht tonen.’

Anna van der Lubbe, Autism and Family Health: Stress, Eating Behavior and Health in young Children with ASD and their Parents. Promotie is 5 februari.

Voor Beets begon alles in Leiden

Nicolaas Beets was een van de grootste beroemdheden in de negentiende eeuw. Uit de net verschenen biografie van Rick Honings van de schrijver blijkt dat diens Leidse studietijd daarin bepalend was. ‘Hij was vaak op de sociëteit, waar de champagne rijkelijk vloaide.’

DOOR VINCENT BONGERS

Veel Leidse studenten gedroegen zich in de jaren dertig van negentiende eeuw alsof de wet voor hen niet bestond, schrijft neerlandicus Rick Honings in zijn biografie *God, gezin en vaderland* van predikant, dichter en schrijver Nicolaas Beets (1814-1903) die vrijdag verscheen. ‘Vandalisme, drankzucht en losbandigheid waren aan de orde van de dag. ’s Nachts liepen velen van hen dronken over straat. ‘Ook hadden ze een vrije seksuele moraal. Het bezoeken van prostituties was volkomen geaccepteerd, al hingen ze dit niet aan de grote klok. De “Ruïne”, die ontstaan was door de buskruitramp van 12 januari 1807, deed in Beets’ tijd dienst als tippelzone.’ In deze losbandige wereld ging Nicolas Beets in 1833 theologie studeren en groeide hij uit tot een nationaal icoon. ‘Hij was echt ongelooflijk beroemd’, zegt Honings, die Scaliger-hoogleraar aan het Leiden University Centre for the Arts in Society is. ‘In 1892 werd er een enquête gehouden met de vraag: wat is het beste boek van de negentiende eeuw? Beets’ *Camera Obscura* kwam als winnaar uit de bus, terwijl het boek dan al meer dan vijftig jaar oud is. Beets was veel populairder dan Multatuli.’ Ook zijn gedichten en preken waren geliefd. ‘Die publiceerde hij onder de titel *Stichtelijke Uren*, en die bundels werden veel gelezen. Daar verdiende hij aanvankelijk meer geld mee dan met de uitgaven van de *Camera Obscura*.’

De zes jaar dat hij in Leiden studeerde, waren bepalend voor zijn leven. Hij werd beroemd, ontmoette zijn eerste vrouw en ervoer een religieus ontwaken. Het lukte hem overigens maar net om te gaan studeren. ‘Beets’ vader was apotheker in Haarlem en hij wilde dat zijn zoon de zaak zou overnemen. Er was niet genoeg geld om een studie te betalen. Uiteindelijk kreeg hij een beurs van de kerk en toestemming van zijn vader.’ Beets had de Latijnse school niet voltooid en moest eerst toelatingsexamens doen om toegelaten te worden tot de universiteit. ‘Een van de dingen waar ik achter ben gekomen is dat zijn vader hem van de Latijnse school haalde.’ Dat hij de middelbare school niet afrondde, schreef Beets nooit op. ‘En hij noteerde haast alles (zie kader). Ik denk dat hij zich er toch een beetje voor schaamde.’ In Leiden werd hij lid van het studentencorps. Hij beschreef later de ‘groenen’ als schuwe insecten die over de academiestad uitzwermden. Zijn eigen ontgroening viel mee. Hij moest allerlei ‘zotheden’ doen, maar de studenten dwongen hem niet tot ‘laagheden’. Tijdens de inwijdingsceremonie om acht uur ‘s ochtends probeerden de ouderejaars de feuten er op alle manieren van te overtuigen dat zij ‘stommelingen waren, onwaardig in het Studentencorps te worden opgenomen’. Uiteindelijk werden ze toch maar uitgenade tot student bevorderd. Beets ging vervolgens helemaal op in het studentenleven. ‘Hij was vaak op de socië-

teit te vinden waar de champagne rijkelijk vloaide.’ In de latere uitgave van zijn studentendagboek is een aantal fragmenten van deze ‘biljartpartijen’ weggelaten. ‘Hij deed zich braver voor dan hij eigenlijk was.’ In Leiden maakte Beets in korte tijd naam als dichter. Hij werd geïnspireerd door Lord Byron, een haast goddeloze en wellustige romantische dichter. Beets mat zich een pose aan van de gekwelde dichter die in zijn werk mensen oproept: troost mij. Meisjes vonden dat interessant, schreef Beets in zijn dagboek. Hij was ook echt bezig met zijn imago. Maar plots veranderde Beets tijdens zijn studietijd. Hij las in 1836 een evangelisch werk *The Anxious Enquirer After Salvation* van John Angell James en was als door de bliksem getroffen door de tekst. ‘Hij had het gevoel helemaal verkeerd bezig te zijn. Sindsdien stelde hij zijn leven in dienst van het evangelie.’ Beets promoveerde in 1839 in Leiden. Een week na de verdediging bood hij ‘gekleed in rok, met kniebroek en een degen op zijn zijde’ in Den Haag zoals dat toen gebruikelijk was zijn proefschrift aan koning Willem I aan. Beets had een brandend verlangen om succesvol te zijn en was geharmerd van de adel. ‘In zijn dichtstuk *Guy de Vlaming* uit 1836 deed hij alsof hij afstamde van het adellijke geslacht Hoogerbeets. Zijn vrienden, onder andere Johannes Knepelhout (alias ‘Klikspaan’), waren daar kritisch over.’ De schrijver wilde ook graag met een vrouw van adel trouwen en dat lukte hem ook. In Leiden leerde hij de zeven-

tienjarige Aleide van Forest kennen. ‘Zij was van adel, en hij dacht: dit is mijn kans. Hij zal haar wel leuk hebben gevonden, maar haar achtergrond speelde een rol.’ Het werd een liefdevol huwelijk en toen Aleide in 1856 in het kraambed stierf, was dat een enorme klap. Later trouwde Beets met Aleides tien jaar jongere zus Jacoba. Beets schreef daarover dat toen hij haar voor het eerst ontmoette, ‘ze nog maar een kind van zeven jaar was geweest’. Tijdens zijn studententijd begon hij ook aan het schrijven van de *Camera Obscura*. Een boek met schetsen en verhalen die hij in 1839 onder het pseudoniem Hildebrand publiceerde. ‘Hildebrand is een tikje arrogante Leidse student die met milde spot de burgerlijke omgeving beschouwt waar hij zelf uit afkomstig is. Hij toont de knulligheid en bekrompenheid van dat milieu waar alles vastligt.’ Het verhaal ‘De familie Stastok’ is een mooi voorbeeld. ‘Hildebrand arriveert op een donderdag bij die familie en dan kunnen ze niet in de achterkamer zitten, want op die dag wordt de kamer schoongemaakt. Er ontwikkelt zich een gesprek over wat de voordelen zijn van zitten in een achterkamer. Het is ook koud, maar de openhaard brandt niet. Tja, want pas vanaf 11 november steken we die aan.’ Opvallend was juist dat er in die jaren heel veel veranderde in Nederland. In politieke, culturele en in wetenschappelijke zin. ‘Het boek toont een wereld die er al heel snel niet meer was.’ Als student reisde Beets bijvoorbeeld nog met de trekschuit

van Haarlem naar Leiden. Iets meer dan tien jaar later reed er een trein. De biografie is ook een cultuurgeschiedenis van de negentiende eeuw aan de hand van het leven van de schrijver. *Camera Obscura* is een revolutionair boek, omdat Beets als een van de eersten in Nederland over zijn eigen tijd schreef. Dat was zeer ongebruikelijk. ‘Er werden vooral historische romans gepubliceerd.’ *Camera Obscura* werd een gigantische hit, maar het zou bij één boek blijven. Beets was een man van de korte verhalen. ‘Hij heeft nooit een roman geschreven, dat kon hij helemaal niet. ‘Daarnaast werd hij dominee, eerst in Heemstede en later in Utrecht. De *Camera Obscura* is echt het werk van iemand die nog geen predikant is. Hij kon zich in die rol niet meer zo spottend uitlaten.’ Later zou hij nog wel vele gedichten, essays en preken schrijven. Hij vond poëzie ook veel belangrijker dan het boek. “‘Mijn spelen is in mijn camera en in mijn dichten is mijn hart”, schreef hij daarover.’ Beets was zo populair omdat hij vertegenwoordigde hoe veel Nederlanders zichzelf zagen: gematigd, tolerant, vaderlandslievend, religieus, huiselijk en Oranjegezind. In zijn jonge jaren was hij behoorlijk orthodox protestants, maar hij groeide uit tot dé nationale verzoener. ‘Hij was geen scherpslijper en er bijvoorbeeld erg voorstander van dat katholieken en protestanten gebroederlijk samenleefden.’ Hij sprak zich ook zelden uit over maatschappelijke kwesties. ‘In 1856 hield hij wel een beroemde rede tegen de slavernij. Dat kwam voort uit zijn christelijke overtuiging.’ Premier Schoof haalde afgelopen juli in Amsterdam in zijn toespraak tijdens de jaarlijkse viering van het einde van de slavernij nog een gedicht van Beets aan.

*‘Laat de ketens vallen!
Breek, verbreekt het juk!
Vrijheid is voor allen
Noodig tot geluk’*

Beets was behoorlijk conservatief, maar dat gold voor een groot deel van Nederland. ‘Hij was tegen de evolutieel en tegen het oprukkende atheïsme. Van wat hij schreuurig feminisme noemde, wilde hij niets hebben. Maar hij gaf wel werken van vrouwelijke auteurs uit.’ In 1874 werd Beets hoogleraar in de kerkgeschiedenis in Utrecht. Een jaar daarvoor las hij een dichtstuk voor in Heiligerlee waar de slag in de Tachtigjarige Oorlog werd herdacht. Koning Willem III was aanwezig bij die plechtigheid. De vorst wendde zich af van de dichter toen de toespraak was afgelopen. ‘Beets dacht: oh, heb ik iets verkeerd gezegd? Willem kwam naar hem toe en zei: “Ik kon zo-even niet spreken, want ik was te zeer aangedaan”, en riep vervolgens: “Ik wil dat deze man professor wordt.”’ Op de benoeming volgde de nodige kritiek. ‘Beets was gepromoveerd in de kerkgeschiedenis, maar tussen 1839 en 1874 had hij niets aan wetenschap gedaan. ‘Als een student vroeg wat hij moest leren voor een examen zei Beets: “Lees de Bijbel en kijk in je eigen hart.” Hij liet nooit iemand zakken voor een tentamen. Hij dompelde zich wel helemaal onder in het academische leven. Beets vond de waardering van andere professoren heerlijk. Erkenning was iets waar hij altijd naar op zoek was.’

Rick Honings, *God, gezin en vaderland. De eeuw van Nicolaas Beets (1814-1903)* 728 pag., €49,99. Honings stelde ook een bloemlezing van gedichten van Beets samen: *In mijn dichten is mijn hart* 168 pag., €22,99 Uitgeverij Prometheus

‘Hij komt heel dichtbij’

‘Het Beetsarchief in de ub Leiden is gigantisch’, vertelt Honings. ‘In 2003 is er een inventaris van gemaakt, alleen dat al is een enorm boekwerk. Beets bewaarde alles. Hij correspondeerde met heel veel bekende en onbekende mensen. ‘Hij hield ook precies bij wat hij als predikant deed. Hij had bijvoorbeeld een boekje waarin hij herinneringen opschreef aan iedereen die in zijn gemeente overleed. ‘Beets ontving constant fanmail; ook allemaal bewaard. Hij was een ijdele man, die er rekening mee hield dat er een keer een dik boek over hem geschreven zou worden. In het archief zitten ook heel aangrijpende dingen, zoals een haarlokje van zijn overleden vrouw. Daar schrijft hij dan bij: “Op het ziekbed afgeknipt.” Dan denk je: allemachtig, de geschiedenis komt heel dichtbij.’

Studentensociëteit op de Breestraat, mogelijk met Beets (geheel links), door L. Springer, circa 1835.

Gebrek aan vertrouwen in veiligheidsbeleid

De universiteitsraad blijft bij een negatief advies over het nieuwe veiligheidsbeleid van het college van bestuur, omdat het niet concreet en transparant genoeg is. 'Ik snap het wantrouwen.'

DOOR VINCENT BONGERS

Al een aantal jaar is er felle kritiek op de veiligheidsmaatregelen die het college invoerde, met name die in het Wijnhavengebouw. De lu-card-controles, het inzetten van undercover beveiligers, het fotograferen en tassen inspecteren van medewerkers en studenten leidde tot protesten. Ook was er mogelijk sprake van etnisch profileren door de beveiliging.

Later bleek dat de strenge maatregelen deels gebaseerd waren op de aanwezigheid in oktober 2023 van een Arabisch sprekende man in het Wijnhavengebouw. Het voorval had tot gevolg dat het gebouw een aantal dagen werd gesloten, waarna stevige beveiligingsmaatregelen werden genomen. Pas afgelopen december besloot het college de beveiligingsmaatregelen af te schalen.

Het college van bestuur besloot al eerder dat er een veiligheidsbeleid moest komen om problemen als in het Wijnhavengebouw te voorkomen. Een van de belangrijkste voorstellen is dat er een nieuwe zogeheten 'regietafel' beveiligingsmaatregelen' komt: een overleg tussen het stafbureau, veiligheidszaken, vastgoed, het privacy office en het universitaire facilitair bedrijf (ufb) over hoe veiligheid in de praktijk vorm krijgt.

De universiteitsraad is kritisch op het nieuwe 'kader fysieke veiligheid' dat het college wil invoeren en had er vorige week een negatief advies over gegeven. Maandag sprak de raad met het college over de kwestie.

De raad wil weten hoe de beveiligingsprocedures in de praktijk gaan werken en hoe er verantwoording wordt afgelegd als er iets misgaat. Ook moet etnisch profileren en ongelijke behandeling uitgesloten worden.

'Volgens bepaalde studenten en medewerkers is er sprake van systemisch racisme bij de beveiliging in Wijnhaven', zei Patrick Klaassen van personeelspartij uv. Volgens het college is dat niet zo. Klaassen: 'Is er voldoende informatie om die conclusie te trekken?'

Vice-collegevoorzitter Timo Kos verwacht dat daar geen sprake van is maar 'ik ga langs bij de studieverenigingen in Den Haag om hun perspectief te horen'.

Hij zei ook dat het inderdaad om een kader gaat. De protocollen worden later nog ingevuld.

'Het is heel moeilijk voor ons om erop te vertrouwen dat de procedures goed ingevuld worden', vond Saachi Ramrattansing van studentenpartij ons.

'Ik snap het wantrouwen', reageerde Kos. 'Er zijn fouten gemaakt, maar we hebben nu veel meer ervaring opgedaan. Het was ad-hoc beleid, nu niet meer. We willen met dit kader de basis leggen om het vertrouwen terug te winnen.'

Raadsleden mogen meekijken met hoe instructies, procedures en protocollen worden ingevuld. 'Maar ik wil ervoor waken dat technische details als instructies aan een baliemedewerker op de agenda van de raad komen te staan.'

Kos beloofde een tijdlijn te geven van het invoeren van het verdere beleid. Ook zei hij dat alle procedures eens per jaar of twee jaar worden geëvalueerd. Toch was dat niet genoeg om de raad ervan te overtuigen positief te adviseren.

Laat je niet gijzelen door parasitaire techbazen

In plaats van extreem afhankelijk te blijven van monopolistische techgiganten moet de universiteit durven investeren in digitale autonomie, betoogt **Karwan Fatah-Black**. Steek al het geld van Microsoft-licenties voortaan in onze eigen ontwikkeling.

W e zijn in Nederland het meest digitaal gekoloniseerde land van Europa. In zijn boek *Kolonisten van de cloud* beschrijft oud-Microsoft lobbyist Jochem de Groot hoe makkelijk Nederlandse overheden zich hebben overgeleverd aan de Amerikaanse leveranciers van servers en software. Onze overheidsdiensten zijn op vrijwel alle niveaus volledig afhankelijk van Microsoft en voor universiteiten is dat nauwelijks anders.

Voor universiteiten is de technologische afhankelijkheid een groot probleem. De Utrechtse hoogleraren José van Dijk en Albert Meijer betogen in hun stuk *Naar collectieve digitale autonomie van Nederlandse universiteiten* (2025) dat ons bestaansrecht is gebaseerd op het doen van onafhankelijk onderzoek, en het bijdragen aan innovatie en kennisontwikkeling. Onafhankelijkheid, betrouwbaarheid en vooruitstrevendheid zijn onvernegbaar met onze extreme afhankelijkheid van een kleine groep monopolistische tech-leveranciers.

De parallel tussen de tech-afhankelijkheid en kolonialisme is niet vergezocht. Door honderden miljoenen aan licenties te betalen, blijft de ontwikkeling van

eigen kennis en kunde achter. Het licentiejuk drukt op overheids- en onderwijsbegrotingen, en wordt jaarlijks bovendien snel zwaarder. Zoals kolonialisme in de gekoloniseerde gebieden leidde tot het terugdringen van lokale industrieën en kennisinstellingen, blijft onze kennis en ontwikkeling achter.

Aan het begin van de innige trans-Atlantische vriendschap schreef Jacob Presser, deels in bezettingstijd het lucide en bij vlagen geestige boek *Amerika, van kolonie tot wereldmacht* (1949). Het boek eindigt met de verschillende posities in de Europese discussie over de wenselijkheid van Marshall hulp. Presser voorzag zowel de kansen als de gevaren. Dankzij de investeringen destijds konden Europa en Amerika zich aan een gezamenlijke groei optrekken. Nu, aan het einde van de trans-Atlantische vriendschap, dreigt een onomkeerbare verzuring in de verhoudingen. De tachtigjarige symbiotische relatie tussen Europese en Amerikaanse welvaart is op het gebied van it aan het transformeren tot een parasitaire dominantie. Als je dit stuk leest op een telefoon die verkocht wordt door een Amerikaanse leverancier en met software uit datzelfde land, lijkt die dominantie misschien onvermijdelijk. Maar kolonialisme zit voor een groot

deel in de hoofden van de gekoloniseerden. De dertien Verenigde Staten die zich in 1776 losmaakten van het Britse Rijk hadden vooral een ideologische barrière te slechten. Ze moesten gaan geloven dat ze zichzelf konden besturen. Daarna was het snel afgelopen met de Britse overheersing en brak een periode van ongekende dynamiek aan. Juist aan de universiteit hebben we de mogelijkheid om een nieuwe weg in te slaan. Ik schrijf dit tekstje met OnlyOffice. Het programma slaat mijn voortgang automatisch op in SurfDrive. Dat kan dankzij surf, een samenwerking van Nederlandse onderwijsinstellingen. Als ik zou willen zou ik de tekstverwerker kunnen koppelen aan een AI-model naar keuze, de Europese vertaal-AI DeepL en mijn *referencemanager* zijn al volledig geïntegreerd. Wat Microsoft ons biedt met Teams en Co-pilot is minder bijzonder dan ze ons willen doen geloven. Wat zou er gebeuren als we de gelden van Microsoft-licenties steken in onze eigen ontwikkeling?

Het inkopen van schijnveiligheid vertraagt onze eigen ontwikkeling

In het historische onderzoek gebruiken we taalmodellen die in Europa werden ontwikkeld om handgeschreven historische teksten machinaal doorzoekbaar te maken. Het is een revolutionaire ontwikkeling in historische methodologie. Als we hadden gewacht tot een tech-baas opdracht had gegeven om deze techniek te ontwikkelen, dan waren we nog lang niet zo ver als we nu zijn. OpenAI, Microsoft en Google zullen dit semester agressief hun producten opdringen aan studenten, docenten en bestuurders. Ze zullen zich ook richten op de zorgen die we in Europa hebben over de ontwikkelingen in de vs. Partijen die met gevoelige informatie omgaan kunnen nu bij Microsoft een certificaat krijgen dat hun gegevens alleen in Europese clouds staan. Maar het inkopen van schijnveiligheid vertraagt onze eigen ontwikkeling. De toekomst ligt bij schaalbaarheid, decentralisatie en investeren in lokale kennis. Het ligt bij oplossingen die zijn toegesneden op de concrete noden van groepen gebruikers – niet bij het invoegen van overbodige toepassingen die ons van over de oceaan worden opgedrongen.

Ons eigen issc lijkt in een spagaat te zitten. Het *Meerjarerenplan 2025-2028: Werken aan waarde* legt veel nadruk op 'digitale soevereiniteit' en 'het beperken van afhankelijkheden,' maar in de huidige context moeten ze ook aan de slag met het opzetten van Microsofts Azure Landing Zone. Juist Nederlandse universiteiten zijn, dankzij hun eerdere investeringen in samenwerkingen, goed gepositioneerd om een nieuwe koers te gaan varen. Maar dat vraagt wel om bestuurders die concrete stappen zetten richting digitale autonomie. Van Dijk en Meijer benadrukken dat er nu een kans is om de eigen capaciteiten op te bouwen en de afhankelijkheden af te bouwen. Het maatschappelijke draagvlak is er inmiddels, wat we nu nodig hebben is durf en visie om te investeren in onze autonomie.

Karwan Fatah-Black is universitaire docent sociale en economische geschiedenis

De Kattekop is wél noodzakelijk

De universiteit is meer dan alleen collegezalen en laboratoria. Draag ook zorg voor kinderopvang en bezuinig niet op De Kattekop, betoogt antropologiedocent en moeder **Elsa Charléty**. 'Goede opvang is bepalend voor het academische leven.'

Eerder deze maand besloot de Universiteit Leiden haar tien jaar durende samenwerking te beëindigen en de financiering van haar on-site kinderopvang De Kattekop stop te zetten. Deze beslissing, genomen in het kader van bredere bezuinigingen, kwam als een verrassing voor zowel ouders als medewerkers. Zij blijven nu achter met onzekerheid in een toch al precair, marktgedreven kinderopvangslandschap – een landschap waarin De Kattekop zich lange tijd had weten te onderscheiden.

De Kattekop werd in de jaren tachtig opgericht door feministische universiteitsmedewerkers om structurele belemmeringen voor werkende ouders, en in het bijzonder vrouwen in dienst van de universiteit, aan te pakken. Als kleine, non-profitorganisatie biedt zij al decennialang betaalbare kinderopvang aan docenten en studenten, een veilige omgeving voor kinderen en een toegankelijk plek op de campus voor werkende ouders die borstvoeding geven. In een sector die sinds de Wet kinderopvang van 2005 steeds sterker door marktlogica wordt bepaald, is De Kattekop een uitzondering gebleven – een uitzondering die ook buiten de universiteit erkenning heeft gekregen. De opvang werd herhaaldelijk uitgeroepen tot beste kinderopvang van Zuid-Holland en eindigde nationaal op de tweede plaats: iets waar een universiteit trots op zou mogen zijn.

Universiteiten functioneren dankzij veel meer dan collegezalen en laboratoria alleen. Naast zichtbare infrastructuur bestaat er een geheel aan materiële voorwaarden die het mogelijk maken dat medewerkers en studenten volwaardig kunnen deelnemen aan het academisch leven. Betaalbare, hoogwaardige en nabijgelegen kinderopvang is daar één van. Wanneer ouders niet kunnen rekenen op stabiele opvang, worden onderwijsschema's kwetsbaar, komt onderzoekstijd onder druk te staan en wordt deelname aan het afdelingsleven ongelijk verdeeld. Dit zijn geen individuele ongemakken, maar factoren die het dagelijks functioneren van de universiteit als geheel beïnvloeden.

In de publieke communicatie is de beslissing gepresenteerd als een maatregel zonder gevolgen voor onderwijs en onderzoek, waarbij wordt gesteld dat kinderopvang 'beschikbaar blijft' en dat De Kattekop slechts door een relatief kleine groep wordt gebruikt. Deze framing miskent hoe kinderopvang in de praktijk functioneert. De Kattekop zit vol en moet regelmatig gezinnen afwijzen. De opvang biedt 56 plekken per dag – niet voor 56 gezinnen in totaal – en vangt in de praktijk meer dan 80 gezinnen op, zowel Nederlandse als internationale, door de opvang over de week te spreiden. Ouders krijgen vaak vier opvangdagen aangeboden in plaats van de vijf die zij nodig hebben, juist om meer gezinnen te kunnen toelaten. Zoals de meeste verantwoord gerunde kinderopvangorganisaties werkt De Kattekop met een bezettingsgraad van ongeveer 90 procent. Dat is geen teken van onderbenutting, maar een voorwaarde voor kwaliteit. Een zekere buffer is noodzakelijk om ziekte, wisselende roosters en nieuwe instroom op te vangen zonder in te leveren op veiligheid of zorg. Capaciteitsgrenzen mogen daarom niet worden verward met gebrek aan vraag, net zomin als alternatieve opvangoplossingen kunnen worden gezien als bewijs van overbodigheid. In een context van chronische tekorten en stijgende kosten hebben gezinnen vaak weinig andere keuze dan oplossingen bijeen te sprokkelen waar dat maar kan.

Voor met name jonge onderzoekers, studenten en internationale medewerkers kan toegang tot stabiele en betaalbare kinderopvang bepalend zijn voor de vraag of deelname aan het academisch leven überhaupt mogelijk is. Kinderopvang als optionele voorziening behandelen, dreigt juist de ongelijkheden te versterken die universiteiten zeggen te willen bestrijden.

Universiteiten benadrukken terecht hun inzet voor excellentie, inclusie en gelijke kansen. Die ambities zijn moeilijk vol te houden wanneer kinderopvang wordt beschouwd als een randvoorziening in plaats van gedeelde infrastructuur. Kinderopvang staat niet los van de universitaire missie; zij is één van de voorwaarden waaronder onderwijs en onderzoek tot stand komen.

Universiteiten worden niet alleen beoordeeld op wat zij onderwijzen, maar ook op hoe zij de materiële voorwaarden van het academisch leven organiseren – en op de mate waarin zij kinderopvang erkennen als onderdeel van het fundament waarop hun academische gemeenschap rust.

Elsa Charléty is docent aan het Instituut voor Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie. Ze heeft twee dochters: een zit nu al bij De Kattekop en een wordt er binnenkort opgevangen.

Hoe kan de bètafaculteit anno 2026 nog steeds uitsluitend mannen benoemen op prominente posities? Ondanks goede intenties, verandert er helemaal niets, constateert **Lisann Brincker**.

Overal zie je vrouwelijk talent, maar niet in de top

Onlangs landde de eerste nieuwsbrief van de faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen (fwn) van het jaar in mijn inbox. Eén bericht trok mijn aandacht: 'Deze wetenschappers gaan de fwn-onderzoeksthema's leiden', thema's die bedoeld zijn om verschillende disciplines te verbinden en de wereldwijde zichtbaarheid van onze faculteit te vergroten. Ik heb het gelezen en nog een keer gelezen. Ik was niet de enige die het opmerkte: deze leiders zijn allemaal mannen. De gesprekken met collega's die volgden, hebben we eerder gehad. Geen enkele vrouw was echt verbaasd dat de faculteit alleen mannen op deze prominente posities plaatste. Maar hoe kon dit in 2026 nog gebeuren? Ook op LinkedIn wezen meerdere mensen op het gebrek aan diversiteit op alle fronten. De communicatieafdeling van de universiteit antwoordde voorzichtig. Ze hadden een open call, de leiders moeten deze taak naast hun normale taken uitvoeren, en 'dit resultaat laat zien dat we nog werk te doen hebben op het gebied van diversiteit binnen onze faculteit'.

Zoals in meerdere reacties werd opgemerkt: het is al bekend dat open calls geen diversiteit bevorderen, en extra taken zijn niet aantrekkelijk voor groepen die al overbelast zijn – vaak de groepen die nu niet vertegenwoordigd zijn. Als je door de gangen van fwn loopt, zie je ze overal: vrouwelijk talent, internationaal talent. Als je de promotiebanner bekijkt die voor het artikel over de nieuwe leiders is gekozen, zie je een vrouw met een hoofddoek in het lab en vrouwen die veldwerk doen. De universiteit heeft een DEI-expertisebureau. Het feit dat deze keuzes op het niveau van strategisch leiderschap blijkbaar nog steeds ongehinderd gemaakt kunnen worden is daarom des te pijnlijker. Ik had graag leiderschap gezien waarbij de dringende behoefte wordt gevoeld terug te gaan naar de teken-tafel als dit het resultaat was. Ik had graag leiders gezien die weigeren te beginnen met het werken aan strategische profileringsthema's voordat de hele wetenschaps-gemeenschap daadwerkelijk vertegenwoordigd is. Bestuurders die de tijd nemen om hun procedures te evalueren en een gesprek te voeren met degenen die niet

reageren op een open call. Die echte werkdrukverlaging bieden in ruil voor een extra verplichting in een toch al drukke werkweek. Die iets anders doen dan alleen het voor de hand liggende te erkennen. Ik wil leiderschap dat ons allemaal helpt om actiever te worden en van ons te laten horen als er iets niet klopt. Leiderschap dat het goede voorbeeld geeft. Zoals onze decaan Jasper Knoester opmerkte tijdens het evenement *Science New Year*: we hadden liever een betere genderbalans gezien. Het evenement zelf bewees het tegenovergestelde. Er stond geen enkele vrouw op het podium. Niet voor de toespraken over strategie, niet voor het uitreiken of ontvangen van prijzen, en niet voor een wetenschappelijke lezing. Net als bij de meeste goede voornemens gold ook hier: de intenties zijn goed, maar als je terugkijkt op voorgaande jaren, is er eigenlijk niets veranderd.

Lisann Brincker is onderwijskundig adviseur bij de Teacher Support Desk (SEEDS) van de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen

'Ik wil bestuurders die meer doen dan alleen het probleem erkennen'

De man van zestig talen (en allemaal zonder Duolingo)

De Italiaanse polyglot Giacomo Prampolini beheerste maar liefst zestig talen. Onderzoeker Carmen van den Bergh stuitte, met het nodige geluk, op een goudmijn. 'Hij had daar op die zolderkamer een wereldnetwerk liggen.'

DOOR CARMEN BROUWER

Vlnr: Arthur van Schendel, Jan Greshoff en Giacomo Prampolini

Carmen van den Bergh spreekt zeven talen, maar dat valt in het niet bij de persoon die ze uitvoerig bestudeerde: de Italiaan Giacomo Prampolini (1898-1975). Deze zogeheten polyglot beheerste maar liefst zestig talen. Van den Bergh, universitair docent Italiaans die woensdag een lezing geeft over het 'vergeten taalwonder', deed onderzoek naar sleutelfiguren in de culturele uitwisseling tussen Nederland en Italië. Toen ze Prampolini's archief bekeek in het literatuurmuseum in Den Haag, meende ze dat er meer moest zijn. 'Er lagen wel brieven van en naar hem, maar veel antwoorden ontbraken. We vermoedden dat daar de ontbrekende stukken nog in zijn huis in Italië lagen.' Er was alleen een probleem: het lukt niet om contact te krijgen met Prampolini's zoon, die het huis had geerfd. 'We vreesden het ergste', zegt Van den Bergh. 'Een man van pensioenleeftijd die niet reageert... we waren bang dat hij al overleden zou zijn. Daarom zijn we maar zelf naar Italië gegaan en gaan aankloppen. Niemand deed open. We hebben een brief door de brievenbus gedaan met het verzoek of hij contact kon opnemen. Twee dagen later stuurde de zoon haar een bericht. Daarin stond: "Sorry, ik was wel thuis, maar ik heb jullie niet horen aanbellen. Ik ben slechthorend. Willen jullie nog langskomen?"' In de oude werkkamer op zolder troffen de onderzoekers duizenden stukken aan. Hier werkte Prampolini aan zijn zeventalige literatuurgeschiedenis en vertalingen. Ook schreef hij talloze brieven aan bekende Nederlandse auteurs zoals Hendrik Marsman, Jan Greshoff, Arthur van Schendel en Eddy du Perron. Hij onderhield hechte vriendschappen met Nederlandse én Friese auteurs, die hem liefkozend Jakobus noemden. 'Hij had daar op die zolderkamer een wereldnetwerk liggen.' Van den Bergh is verguld met de vondst en blij dat ze er op tijd bij was. 'Er gaat zoveel verloren. Ik hoor

soms verhalen van erfgenamen die alles met het grof vuil meegeven.'

Hoe komt iemand op het idee om meer dan zoveel talen te leren? 'Prampolini leerde al die talen meer voor zichzelf dan voor de ander. Hij wilde literatuur in de originele taal kunnen lezen, want hij vond dat literatuur de essentie naar boven brengt. Het was zijn levensdoel om alle literaturen van de wereld in kaart te brengen.' 'Op veertienjarige leeftijd sprak hij al Frans, Spaans, Engels en Duits. In Milaan volgde hij cursussen Russisch, Japans en Arabisch. In de oorlog, toen hij rond de twintig was, droeg hij een boekje over de Nederlandse grammatica bij zich. Na de oorlog werkte hij samen met literaire uitgeverijen waar hij werken vertaalde vanuit het Duits, Engels, Frans, Tjechisch, Slowaaks en Russisch. Daarnaast studeerde hij in zijn vrije tijd ook nog Turks, Chinees en Koreaans. 'In de jaren zestig wijdde hij zich volledig aan het Fries. Men zegt dat hij een traantje liet toen hij die taal in het echt hoorde. Hij zag geen verschil tussen grote en kleine talen. Volgens hem zijn het Ladino, het Bretons en het Fries even belangrijk als het Frans, Nederlands en Italiaans.'

Hoe leerde hij al die talen, voordat Duolingo bestond? 'Prampolini had veel contact met moedertaalsprekers van de taal die hij op dat moment bestudeerde. Als hij bijvoorbeeld moeite had met het begrijpen van bepaalde zinnen, schreef hij een brief aan de auteur om te vragen of hij het wel goed vertaalde, en daaruit ontstonden dan vaak hechte connecties. Ik denk dat hij die verbinding bewust opzocht. Het ging hem niet alleen om de taal, maar ook om het menselijke aspect van literatuur.'

Hij beheerste de talen, maar sprak hij ze ook alle zestig? 'Prampolini sprak ze zeker niet alle zestig. Hij was meer een soort "geschreven polyglot". Er is nu een team van tien onderzoekers bezig met het bestuderen van zijn Nederlandse vertalingen en er is nog geen enkele fout ontdekt. Wij maken gebruik van vertaalsoftware, maar er zijn plannen om internationale wetenschappers bij het onderzoek te betrekken om ook het Chinees, Tibetaans en IJslands te controleren.' 'Soms denk ik: dit is zoveel werk, en dan bedenik me dat Prampolini alles in zijn eentje deed, en wij werken in een team. Hij werkte soms dagenlang achter elkaar door, waarna hij soms weer wekenlang met koorts op bed lag. 'Er is zó veel materiaal, dat we op deze manier sneller en grondiger kunnen bestuderen. Er ligt nog heel veel in de dozen op de zolder van zijn zoon die nog niet eens zijn geopend. 'Prampolini heeft me geleerd dat ik helemaal niet zo'n polyglot ben als ik dacht. Ik spreek zeven talen, maar ik kan "maar" in vier van die talen college geven. De andere drie talen, Arabisch, Spaans en Duits, heb ik op school geleerd, maar omdat ik ze niet onderhoud, zijn ze weggezakt.'

De opleiding Italiaans dreigde kortgeleden nog opgeheven te worden. Hoe staat het er nu voor? 'Het fijne gevoel van teamwork bij dit onderzoek, hebben we ook heel erg gevoeld in het moment van crisis toen de opleiding door de geplande bezuinigingen zou worden opgeheven. Het zou jammer zijn als de opleiding Italiaans zou ophouden te bestaan, want dan zou er geen enkele opleiding Italiaans in Nederland meer over zijn.'

Het vergeten taalwonder Giacomo Prampolini (1898-1975), Lucas Publiekslezing Groot Auditorium, Academiegebouw, woensdag 11 februari 19.00 u. Toegang gratis

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,— per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4,500 te boven gaan

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 7 leerlingen. Groep 4, t/m 8. **Voortgezet onderwijs:** *Mbo student, niveau 4 Engels. *Engels, 2 vmbo basis/kader. *Engels, 4 vmbo. *Twee leerlingen Nederlands 4 havo. *Nederlands, Engels, biologie, 3 vmbo kader. *Studiebegeleiding en Nederlands, 2 vmbo-havo. *Aardrijkskunde, biologie 3 mavo. *Ne-

derlands, brugklas, mavo-havo. *Nederlands, brugklas vmbo. **Leiden-Zuid**, *3 leerlingen basisonderwijs. ***Alphen aan den Rijn**, twee leerlingen basisonderwijs. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi- commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,— incl. btw voor elke vijftendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129. 2031 EG Haarlem, |+31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl of weekbladmare@protonmail.com
Website mareonline.nl
Twitter [@weekbladmare](https://twitter.com/weekbladmare)
Mastodon [@weekbladmare@mastodon.online](https://weekbladmare@mastodon.online)
Bluesky [@mareonline.nl](https://mareonline.nl)
Instagram [@weekbladmare](https://weekbladmare)
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 5,000

Hoofredactie:
Frank Provoost:
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie:
Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Marcïelle van der Kraan
m.w.svan.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.pvan.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl

Else van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Carmen Brouwer (stagiair)

Medewerkers:
Emiel Beinema | Lente van den Berg | Lisa Boshuizen | Remco Breuker | Josette Daemen | Lorenzo Gerritsen | Mathijs de Jong | Emma van Kalmthout | Henrik Laban | Marieke Nolten | Zahra Menguellati | Anna Schaafsma

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, Joostmarcellis.nl
Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan
Illustraties: Bas van der Schot | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties:
Bureau van Vliet b.v., Wateringweg 129,
2031 EG Haarlem, Telefoon 023 – 574 47 45,
E-mail sales@bureauvanvliet.com
bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad

Redactieraad:
Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Annemarie Drahmann | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Hermelijn Smits

Queer

COMMUNITY DINNER

HOSTED BY

RAINBOW SOCIETY LEIDEN & DE STOF BOND

Bring yourself, your partner(s), a friend, or a family member!

• Leiden Art Hub

• Papegaaisbolwerk 20, Leiden

• Saturday, February 14th

• Come alone or bring others

• 19.00 – 22.00

3 COURSE MEAL FOR €35

SURROUNDED BY TEXTILE ART

LIGHT ENTERTAINMENT & MUSIC

REGISTER AT: STOFBOND.NL

OR SCAN OUR QR CODE

Agus Ongge, boombastdoek maro, 1996. Collectie Wereldmuseum

Papoea’s wordt wereldwijd onrecht aangedaan

Papoea’s worden in Nederland niet gezien, in Indonesië gediscrimineerd en door de wereld gestigmatiseerd. *Mare* kreeg een rondleiding in de *Tijd voor Papoea*-tentoonstelling in het Wereldmuseum Leiden. ‘De situatie is heel heftig: natuur en cultuur worden vernietigd.’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Ze hadden zich helemaal uitgedost: veren, beschildeerde gezichten, kralen, schelpen en peniskokers. Studenten uit het Papoea-Bergland die in 2018 naar de universiteit kwamen, deden precies wat hun medestudenten ook deden: voor één dag in traditionele kleding naar college. Maar waar gebatikte rokken en kebaya’s probleemloos werden geaccepteerd, trok de universiteitsadministratie bij de peniskokers de grens. ‘Dat kon niet, mocht niet en was niet gepast’, vertelt conservator Wonu Veys van Wereldmuseum Leiden terwijl ze *Mare* rondleidt bij de expositie *Tijd voor Papoea* die vanaf 13 februari te zien is. ‘Peniskokers worden vaak als iets seksueels gezien, terwijl dat niet zo is. Het is gewoon een kledingstuk dat vandaag de dag enkel voor feestelijke gelegenheden wordt gedragen. ‘Er wordt veelal gedacht dat de grootte van de peniskokers iets te maken heeft met mannelijkheid of met seksuele prestaties, maar eigenlijk hangt de grootte af van de stam waartoe je behoort. Het is een soort modebewustzijn.’ Veys, die ook voor de Universiteit Leiden werkt als bijzonder hoogleraar kunstgeschiedenis, loopt langs een aantal nog lege vitrines. ‘Hier komt straks de grootste Papoea-tentoonstelling ter wereld.’ Zo’n 50.000 Papoease voorwerpen lagen al jarenlang in het depot opgeslagen, daarvan zijn er 400 te zien in de tentoonstelling.

‘We vinden het tijd om aandacht te besteden aan Papoea, zeker in het publieke debat gebeurt dat nog te weinig. Veel mensen zijn verbaasd dat wij zo’n grote collectie hebben, omdat niet iedereen weet dat het ooit een kolonie was van Nederland. Er is veel aandacht voor andere voormalig gekoloniseerde gebieden zoals Indonesië, Suriname en het Caribisch gebied. Maar ook Papoea hoort bij de Nederlandse geschiedenis. Het enige wat mensen vaak van Papoea weten, zijn de peniskokers.’ In het eerste deel van de tentoonstelling zijn de netwerken die het eiland had te zien. ‘Vaak wordt gedacht dat ze alleen door de Europeanen in contact werden gebracht met de buitenwereld, maar dat was al lang daarvoor gaande’, zegt de conservator, terwijl ze naar diverse versierde kano’s wijst. ‘Zo voeren ze naar Indonesië en naar de Molukken.’ Het idee dat er in Oceanië geen weefgetouw en ijzer gebruikt werden, leeft heel sterk in de westerse wereld, vertelt Veys. ‘Papoea is daarin echt de uitzondering. We hebben hier metalen voorwerpen die dateren tussen 600 en 100 voor Christus. Vanaf de vijftiende eeuw was er ook metaalbewerking in Papoea.’ Daarbij is Papoea een van de weinige plekken ter wereld waar onafhankelijk landbouw is ontstaan. ‘Dat gebeurde al in 8000 voor Christus.’ Toch komt Papoea niet van het vooroordeel af primitief te

zijn. ‘In Indonesië, waar Papoea officieel toe behoort, kijkt men heel erg neer op Papoea’s. De overheid en de bevolking zeggen dat zij nog in de steentijd leven. Ze worden sterk gediscrimineerd: mogen hun eigen taal niet spreken en hun Morgenstervlag niet hijsen. Als student vinden zij veel moeilijker een kamer in Jakarta bijvoorbeeld. Ook voelen mensen zich genoodzaakt zich te bekeren tot de islam, de grootste religie in Indonesië, om werk te kunnen vinden.’ Dat is moeilijk voor Papoea’s, omdat sommige traditionele gebruiken botsen met het islamitische geloof. ‘Dit zijn de tanden van een specifiek soort varken’, zegt Veys, terwijl ze wijst naar een ketting met tientallen ronde hoektanden. Een stagiaire is nog bezig deze op te stellen. ‘Ze zijn een teken van prestige. Het houden van veel varkens geeft aanzien in Oceanië. De hoektanden groeien in een soort cirkel, dus die slaan of trekken ze eruit om te gebruiken als sieraden.’ Op beelden is te zien dat ze soms ook door de neus gedragen worden. ‘Ze kunnen als bruidsschat dienen.’ De omvangrijke collectie is op verschillende manieren in Nederland gekomen. ‘Voor een deel natuurlijk door de koloniale overheid. Ook zendelingen en missionarissen namen het een en ander mee. Er werd voor betaald, maar soms voelden mensen zich gedwongen om dingen af te staan.’ Per regio kijkt men daar anders naar. ‘In het noorden hebben ze veel meer het gevoel dat dingen afgenomen werden, daar verstoepen mensen vroeger ook weleens objecten in het moeras, zodat ze niet afgepakt konden worden. Terwijl mensen in het zuiden zeggen dat hun voorouders het gegeven hebben. Dat is ook ook niet gek, want Papoea is zo divers; er zijn 300 talen en culturen.’ Een van de hoofdthema’s in de voorstelling is tijd. ‘Die wordt door Papoea’s heel anders ervaren, niet per se als lineair. Als je contact onderhoudt met je voorouders, heb je het verleden bij je. En dat heb je nodig om een toekomst te kunnen bouwen. Alle tijden komen samen.’ In het Geelvinkbaai-meergebied maken de Papoea zogenoemde korwarbeelden. ‘Die werden gemaakt na afloop van de begrafenis door een houtsnijder, maar ook een religieus specialist. Hij maakte het beeld, maar kon ook de energie van de overledene in het beeld brengen.’ Een van de beelden in de vitrine heeft ook de schedel van een voorouder. ‘We hebben hierover gesprekken gehad met de gemeenschap en voor hen laat je op deze manier zien dat je goed met je voorouders omgaat.’ Bij de Asmat, in het zuiden van Papoea, maken ze zogenaemde bispalen om hun voorouders te herdenken. ‘Ze zijn bedoeld om de rondzwevende geest van de overledene voorgoed vaarwel te zeggen. Hiermee laten ze de geest weten dat alle taken zijn overgenomen en dat diegene rustig kan vertrekken.’ De tot wel zes meter hoge palen worden gemaakt uit de plankwortel van een mangrovenboom. ‘De boom staat eigenlijk op z’n kop, waardoor het uiteinde van de wortel als een soort vlag aan de bovenkant hangt. Dat wordt ook wel de penis genoemd, wat voor vruchtbaarheid staat. Als iemand overlijdt, ontstaat er een gat in de samenleving. Dat verlies moet je weer goedmaken.’ Door de hele tentoonstelling heen hangt ook hedendaagse kunst van Papoease kunstenaars waarin ze de huidige misstanden op het eiland bespreken. ‘Dat gaat onder andere over de grote Indonesische militaire aanwezigheid: de gewelddadigheid en het neokolonialisme. De situatie is heel heftig momenteel. Ook gaan sommige kunstwerken over de mijnbouw naar goud en de palmolieplantages die de omgeving en hun cultuur vernietigen.’ Vanwege het activistische karakter staat er niet expliciet bij waarover de kunst gaat. ‘Dat is voor de kunstenaars niet veilig. Je ziet in het werk wat ze willen vertellen en kunt daar zelf een interpretatie aan geven.’ Veys vindt het belangrijk dat de rijke geschiedenis en de veerkracht van de Papoea’s benadrukt wordt in de tentoonstelling. ‘Papoea’s in Nederland voelen zich nog vaak ongezien. Ze voeren al heel lang een gevecht om onafhankelijkheid en ook daarin worden ze niet erkend. Dus ik hoop dat ze door deze tentoonstelling wat meer gezien en erkend worden.’

Wereldmuseum Leiden, *Tijd voor Papoea*, 13 februari 2026 t/m 3 januari 2027, €16,- en €11,- voor studenten

‘We checken de troep die wordt rondgepompt’

DOOR EMMA VAN KALMTHOUT
FOTO TACO VAN DER EB

Je werkt bij Nieuwscheckers. Hoe belangrijk is factchecken?

‘Het is altijd belangrijk. De eerste explainer video die ik als videoredacteur voor Nieuwscheckers maakte, ging over een nepwaarschuwing die rondging in buurt-apps. Peter Burger, de eindredacteur, had een artikel geschreven over een oude truc (nepvolkstellers die langs de deur gaan, red.) die al honderden jaren meegaat. Fake news bestaat dus al heel lang, maar het wordt nu veel meer, sneller en beter verspreid door sociale media. Mensen nemen tegenwoordig ook minder tijd om dingen op te zoeken, omdat er zo’n grote hoeveelheid informatie is. Ai maakt het nog moei-

lijker om echt en nep van elkaar te onderscheiden.’

Hoe maken jullie de video’s?

‘Eerst bedenken we waar het over moet gaan, daarna schrijf ik een script. Wanneer dat akkoord is ga ik naar de filmstudio. De apparatuur klaarzetten duurt altijd even. Vervolgens ga ik filmen en is het hopen dat alles er goed opstaat. Soms trek ik nog wat poses voor de thumbnail. Zo ongemakkelijk, dat mag niemand ooit zien. Terug in mijn kantoor ga ik editen, een thumbnail maken, een caption schrijven en als laatste alles online gooien.’

Wist je al hoe je nepnieuws kunt herkennen?

‘Ik heb er vakken over gehad maar leer het vooral hier. Dat vind ik er ook het leukste aan. Ik schrijf zelf geen artikelen, maar voor de video’s ga ik op zoek naar beeldmateriaal. Zo kom je weer andere artikelen tegen en duik je onbewust in het onderwerp van de explainer. ‘De laatste die ik maakte ging over Sora, een platform waarmee je Ai-video’s kunt maken. Als ik een video zie van een kat die vijf instrumenten speelt, weet ik dat dat niet echt is. Maar tijdens het zoeken naar beeldmateriaal kwam ik zo veel reacties tegen van mensen die zeggen: “Wauw, waarom wordt die vrouw boos op de kat? De kat is zo getalenteerd.” Dan denk ik: hoe kun je dit serieus nemen? Dat vind ik echt zorgwekkend. Wat betreft Ai denk ik dat veel jongeren zich meer bewust zijn van Ai-generende beelden dan volwassenen. Maar vooral tieners zijn de verspreiders ervan. ‘Video’s waarin mensen worden opgeslokt in tornado’s en beren baby’s opeten of een douche waar alleen maar gehaktballen uit komen. Die troep, waar je gelijk vijf breincellen van verliest als je ernaar kijkt, pompen zij allemaal de wereld in.’

Factcheck je zelf wat je leest?

‘Eigenlijk niet. Maar ik zit al vijf jaar niet meer op social media en heb de troep wel een beetje geminimaliseerd. Het nieuws dat ik lees is van grote media en ik voel niet vaak de neiging om hun artikelen te factchecken.’

Wat hoop je te bereiken met je video’s?

‘Iedereen moet de video’s gewoon zien. Zodat iedereen weet hoe ze dit soort dingen moeten herkennen. Ik weet dat ik er niet de grote massa mee ga bereiken. Dat vind ik jammer. Maar Nieuwscheckers heeft een goede naam binnen de factcheckwereld. Uiteindelijk moet iedereen weten wie wij zijn.’

COLUMN | ZAHRA MENGUELLATI

De natte droom van een prestigieuze architectenfirma

Toen ik mijn klasje Arabisch binnenstapte, voelde dat als thuiskomen. Mijn Amerikaanse klasgenoot en ik waren vijf minuten te laat, zoals altijd. We vochten ons door een tekst waarvan we, zoals altijd, tachtig procent van de woorden niet kenden. Zoals altijd verzamelden we ons in de pauze rondom het koffiezetapparaat, waar steeds meer vrienden en vrienden van vrienden zich bij aansloten. Na mijn escapades in een Nederlandstalige minor, voelt de internationale sfeer op de Haagse campus als een warm bad. Toch was er iets anders: mijn klas was in het nieuwe Spuigebouw. Het was thuiskomen, maar toch ook niet. In de schamele keren dat ik het afgelopen halfjaar in het centrum van Den Haag was, keek ik verheugd naar het oude v&d-pand. Het jaren dertig uitzijnde dranghek was nog omlaag, en de

bronzen letters glansden: ‘Universiteit Leiden’. En dat helemaal voor ons. Nu twijfel ik in hoeverre het wel echt voor studenten is gebouwd. Als je naar binnen loopt voelt dat namelijk niet zo. Laten we beginnen met de pluspunten. Je hebt van alle kanten uitzicht op het prachtige centrum van Den Haag. Op de winkelstraten aan beide kanten en de ‘skyline’. Waar de Leidse campussen niet eens een Appie in de buurt hebben, zijn wij nu omringd door zaakjes om lekker te eten. Ook kan je het Binnenhof zien, en de mensen die daarvoor 149 treden omhoog zijn geklommen in het gele uitzichttorentje ernaast. De hele eerste dag hoorde ik mijn studiegenoten één zin zeggen: ‘Wat is het groot, eindelijk genoeg studieplekken!’ Nog iets positiefs: geen passcontrole (tenminste overdag)! En ook geen toegangspoortjes (tenminste voorlopig niet). Dat betekent veel goeds voor kennisuitwisseling. Ik hoop dat politici, onderzoekers en beleidsmakers sneller en vaker hun weg weten te vinden naar het Spuigebouw. Toch knaagt er iets als ik in deze campus rondloop. Het is, bruusk gezegd, steriel en karakterloos. Ik had gehoopt dat de art deco-stijl ook binnen te zien zou zijn, maar achter de mooie gevel wachten systeemplafonds met enkele bruine accenten. De echte monumentale art-deco is alleen voor leden

van de *board*. Dit probleem heb ik met moderne universiteitsgebouwen in het algemeen. Waarom lijken ze allemaal op de natte droom van een prestigieuze architectenfirma? Als ik door het gebouw loop, kan ik het beeld van de eerste architectenvisualisaties met die kleine Sims-achtige mannetjes erin, niet van me afschudden. Het lijkt alsof ik er zelf in rondloop. Waar is de kunst aan de muren, de kleur, de identiteit, de trots? Een vriend uitte daarnaast felle kritiek: waarom is er zoveel geld voor een duur nieuw pand in het hart van Den Haag (meer centrum dan Spui kan je het niet krijgen), maar wordt er wel bezuinigd op onderwijskwaliteit? Is de universiteit een publieke instelling die voor de belangen staat van onderzoekers en studenten, of moet het worden gerund alsof het een privaat vastgoedbedrijf is? Ondanks mijn kritiek ben ik nog steeds heel enthousiast over de studieplekken en locatie. Hoewel het gebouw nu niet studentikoos voelt, maken wij studenten het binnen de kortste keren tot ons thuis. We zullen een voorbeeld moeten nemen aan de TU Delft-studenten die een haardvuur afspeelden op hun grote nieuwe monitors.

Zahra Menguellati is student International Studies

‘Het is Spuigebouw is, bruusk gezegd, steriel en karakterloos’